

Sobre Déu
Pensar amb
Simone Weil
Byung-Chul
Han

BYUNG-CHUL HAN

SOBRE DÉU

Pensar amb Simone Weil

Traducció de Guillem Gómez Sesé

Edicions 62

Barcelona

Títol original: *Sprechen über Gott. Ein Dialog mit Simone Weil*

© Matthes & Seitz Berlin Verlag, Berlin 2025. All rights reserved by Matthes & Seitz Berlin Verlagsgesellschaft mbH.

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.

La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribueix a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.

A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autors i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Queda expressament prohibida la utilització o reproducció d'aquest llibre o de qualsevol de les seves parts amb la finalitat d'entrenar o alimentar sistemes o tecnologies d'intel·ligència artificial.

Primera edició: octubre del 2025

© de la traducció: Guillem Gómez Sesé, 2025

© Editorial Planeta, 2025

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.

Diagonal, 662-664. 08034 Barcelona

info@grup62.com

www.edicions62.cat

Fotocomposició: Grup62

DIPÒSIT LEGAL: B. 15.837-2025

ISBN: 978-84-297-8281-3

TAULA

Pròleg	9
Atenció	11
Descreació	39
Buit	53
Silenci	69
Bellesa	79
Dolor	93
Inactivitat	103
Notes	117

La crisi la religió al món d'avui no té a veure exclusivament amb el fet que uns determinats *articles* de la fe hagin esgotat la seva validesa, que ja no creguem en Déu, o que l'Església hagi anat perdent tota la credibilitat. Aquesta crisi beu de molts altres *motius estructurals* dels quals no som conscients, però que són responsables de l'absència de Déu. Entre ells cal assenyalar la *decadència de l'atenció*. Així doncs, la crisi de la religió és, també, una crisi de l'atenció. És una crisi del veure i del sentir. *No és Déu qui ha mort. És l'ésser humà, a qui Déu es va revelar, qui ha mort.*

La percepció s'ha tornat voraç en extrem. Li manca tota capacitat de contemplació. *Menja* sense parar. En essència, la seva predisposició és el consum. El *binge watching* (empassar-se audiovisuals sense límit) és una de les manifestacions que millor il·lustren la seva voracitat. El mot anglès *binge* vol dir 'afartar-se'. Engreixem la nostra atenció a base de deixalles informatives i comunicatives, residus sonors i visuals. Ens anem transformant en bestiar de consum. Els estímuls i l'addicció condicionen cada cop més la percepció que, com que només s'ocupa de *menjar*,

s'ha tornat incapaç de *mirar*. Simone Weil escriu: «Mirar i menjar són, en aquesta Terra, dues coses diferents. Se n'ha de triar una o altra. Tant l'un com l'altre els anomenem *amors*. Només hi ha esperança de salvació per a aquells que, durant un temps, siguin capaços de contemplar i no menjar». ³ Menjar únicament satisfà necessitats. Però només mirant ens salvem de la immanència buidada de sentit que caracteritza el consum.

En la crisi actual de l'atenció juga un paper important el fet que només vulguem menjar, consumir, en lloc de mirar. La percepció, que és voraç, no té cap necessitat d'atenció. Es cruspeix tot allò que li passa pel davant. Només l'ànima que *fa dejuni* sap mirar. Dejunant s'inicia un procés d'*autofàgia* pel qual l'ànima engoleix la seva part més baixa i voraç fins a exterminar-la. Només aquesta *autofàgia de l'ànima* ens pot salvar i conduir cap a Déu: «La part eterna de l'ànima es nodreix de fam. Quan no mengem, l'organisme digereix la seva pròpia carn i la transforma en energia. L'ànima fa el mateix. L'ànima que no menja consumeix la seva part mortal i la transforma. La fam de l'ànima és dura de suportar, però aquesta malaltia no té cap altre remei que deixar morir de fam la part efímera de l'ànima mentre el cos segueix viu. Així és com un cos de carn i ossos acaba accedint al servei de Déu, de manera immediata». ⁴

L'ànima que no fa més que menjar, i que en canvi no mira, perd la capacitat de contemplació. En lloc d'autofàgia desenvolupa *obesitat*. La seva part natural i mortal, la que s'encarrega de l'aliment, s'eixampla i acumula greix. En

canvi, la part divina de l'ànima s'atrofia i es panseix. L'atenció contemplativa és essencial per poder mirar. Observa les coses sense voler apropiar-se-les o bé devorar-les. *Aquell qui és capaç de contemplar es buida a si mateix, esdevé ningú.* Genera un buit dins seu: «La bellesa d'un paisatge en aquell instant que ningú la veu, absolutament ningú...».⁵

Per a Simone Weil, és la imaginació la que, al servei del jo, *no para de somiar amb aliments*. Sotmet les coses a les necessitats, els desitjos i els interessos del jo. Així doncs, és la imaginació qui les cuina i se les empassa. No podem veure les coses tal com són de debò. La imaginació, com si fos una «força de gravetat», fa que l'ànima es torni cega a la veritable *relació entre les coses*, a la qual devem obediència. La imaginació impedeix que l'ànima s'elevi cap al transcendent. «Obediència: n'hi ha dues. Es pot obeir la gravetat o la relació entre les coses. En el primer cas, es fa allò a què empeny la imaginació, que vol satisfer els buits. [...] Si se suspèn el treball de la imaginació, que vol satisfer, i fixem l'atenció en la relació entre les coses, apareix una necessitat que és impossible no obeir. Fins aleshores, no es té consciència de la necessitat, com tampoc el sentiment de l'obediència».⁶ La gravetat arrossega l'ànima a les profunditats: «Tot allò que anomenem baixesa és un fenomen de la gravetat».⁷ La gravetat ostenta el domini sobre la part natural de l'ànima. La sacietat de la part natural de l'ànima, que ella domina, expulsa *el buit* que permetria que l'ànima pogués mirar.

La religió demana que atenguem aquelles coses que s'escapen a la disponibilitat, al consum, al «menjar». És

justament la no-disponibilitat el que conforma el seu contrari, l'atenció contemplativa. És el que aprofundeix l'atenció. L'atenció contemplativa és tot el contrari de l'actitud d'aguit del caçador. No cerca res i tampoc caça, sinó que es dedica a aturar-se i parar l'orella. La vigilància del caçador, vagarejant, orientada als seus objectius i resultats, impulsada pels seus interessos i àvida per assolir amb celeritat allò que persegueix, és perjudicial per a l'experiència religiosa: «Una mala manera d'anar al darrere. Una atenció lligada a un problema. Una altra manifestació de l'horror al buit. Ningú no vol que els seus esforços hagin estat inútils. Obstinació en la cacera. No es pot voler trobar».⁸ L'atenció religiosa és «contemplar», i no pas «cercar». No és «aferrar-se».⁹ Potser és per això que pleguem les mans durant la pregària. Dirigim la mirada a l'espai obert, a allò que esquiva qualsevol *possessió*; al buit, que no permet que ens hi aferrem. Al buit no hi ha res per «menjar»; res en què ens puguem obstinar. Només accedim al buit, que ens allibera, si ens desprenem de tot lligam, de qualsevol voluntat.

La digitalització accelera de manera perillosa la possibilitat total de controlar la realitat. Ens habitua a tenir-ho tot a la nostra disposició, que es pugui calcular i que sigui consumible a l'instant. És d'aquesta manera com es malmet l'atenció. Decaen actituds com l'espera o la paciència, que ens faciliten accedir a allò no-disponible. L'estímul que ens aporta el torrent informatiu esmicola la capacitat d'atenció. Una atenció profunda no es deixa endur pels estímuls. Més aviat és susceptible de resistir els estímuls, i fins i tot

els rebat. S'assembla a una pregària: «Amb la plenitud de l'atenció només es pot pensar en Déu. I a la inversa, només amb la plenitud de l'atenció es pot pensar en Déu. L'èxtasi més elevat és la plenitud de l'atenció».¹⁰

Avui en dia sempre estem distrets. Saltem d'una informació a una altra, d'un estímul al següent. Fem tentines, podríem dir. A causa de la permanent distracció en què vivim ens trobem lluny de la divinitat: «Déu és atenció sense distracció».¹¹ Si no estiguéssim distrets estaríem amb Déu. Ens trobaríem amb Ell si paréssim *atenció a tot arreu*. «Una atenció perfectament pura, l'atenció sense cap afegit, és la que va dirigida a Déu, perquè només Ell es fa present mentre hi ha atenció».¹²

Res del que ens fa addictes requereix l'atenció per tenir efecte. L'addicció funciona encara millor com menys atenció li dediquem. Els estímuls addictius atordeixen l'atenció. La *societat de l'addicció* d'avui en dia és una societat incapaç d'estar atenta. La percepció es guia per l'addicció i la dopamina. Addicció i atenció són antagòniques. De la mateixa manera, les xarxes socials fan servir algoritmes que enganxen per fer que les persones siguin dependents, per controlar-les i manipular-les. El telèfon intel·ligent és un *dispositiu digital d'addicció*. També els motors de cerca (*Such-*) són, en última instància, motors d'addicció (*Sucht-*). Desfermen el zel de la cacera.

L'estímul que aporta allò inesperat retroalimenta el desig insaciable de rebre informacions, tot i que la seva rellevància té ben poca esperança de vida. La informació, tan aviat com es desprèn de l'estímul que ens ha aportat, es

marceix. Per això no la podem retenir. El temps durant el qual segueix conformant actualitat fragmenta la nostra capacitat per concentrar-nos: «Estar atents vol permanència; per això no podem mantenir una autèntica atenció sobre una cosa que no para de canviar».¹³ Una atenció profunda i contemplativa s'adreça al que perdura, al que roman i el que té consistència. És veritable el que persevera. El domini de la informació és destructiu perquè ens trasllada a una embriaguesa d'actualitat permanent. Si no es té capacitat de mantenir una atenció contemplativa, de mirar, no tindrà accés a la realitat, al veritable i perseverant ordre de les coses.

Com menys disponible ens resulta l'altre a l'instant, l'atenció que li dedicarem esdevindrà més pacient, més expectant, i fins i tot més suplicant. L'atenció (*attention*) i l'espera (*attendre*) es necessiten l'una a l'altra. Com una pregària, l'atenció profunda viu dels nostres desitjos, si bé aquests són desitjos sense objecte immediat. L'altre, a qui s'adreça la pregària com a atenció profunda, no ens fa addictes. Ell, en lloc d'imposar-se a nosaltres, es retira en una absència, en una no-disponibilitat. *Déu brilla per la seva absència*: «Enmig de la creació, Déu no pot estar present de cap altra manera que a través de l'absència».¹⁴ L'absència és el «mode de la presència divina».¹⁵ La pregària té com a fonament una atenció especial, un «anhel» que «tiba», però que «no va dirigit a res».¹⁶ Diem oracions sense que tinguin un propòsit. *Ens obrim a Déu*. La més bella de les pregàries, la més elevada, és la que *no té cap desig*, la que *busca escoltar el silenci diví*.

La reticència (*Scheu*) és un estat d'esperit que ens permet accedir a allò que no es troba a la nostra disposició. Heidegger parla de la «lentitud de la reticència, que vacilla davant d'allò que no es pot fer».¹⁷ S'aplica a allò de què no podem disposar: «La reticència és la continguda i persistent reflexió que es manté en si mateixa, una atenció afectuosa que es dirigeix al que és proper, però en una proximitat que consisteix precisament a mantenir el que és llunyà [...] en tota la seva plenitud».¹⁸

El tipus d'atenció al qual predisposa la reticència s'atura en la distància en lloc de procurar l'apropiació. Només «es desperta quan apareix la llunyania». Avui en dia, quan tot ha de ser accessible i disponible al moment, el que és llunyà s'esvaeix. La reticència cedeix davant del poder de la disponibilitat. La proximitat es diferencia de la manca de distància en tant que hi habita la llunyania. Ens apropem al que no està disponible apartant-nos, reticents, de davant seu. Simone Weil observa: «Apartar-se de l'objecte que un persegueix. Només el que és indirecte és efectiu [...]. Si estires el raïm, cauen els seus grans, un per un, a terra».¹⁹

Un tret fonamental del Bé és que no trenca l'atenció, entesa com a pregària: «L'únic criteri perfecte del Bé i del Mal és l'oració interior ininterrompuda. Tot allò que no l'interromp està permès; si l'interromp, està prohibit».²⁰ El Bé és indirecte, discret, *reticent* fins i tot, mentre que el Mal no para d'insistir. Així, és possible girar-se d'esquena al Bé i privar-lo de la nostra atenció. Si li dediquem prou atenció, però, caurem en el seu encanteri. El Mal es com-

porta de la manera contrària: ens sedueix, ens fa addictes. Només l'atenció el pot rebatre. És com l'estímul que sap eludir l'atenció. «El Mal atrapa quan no s'hi para atenció».²¹

El Mal es comporta com un virus que, sense que l'advertem, penetra dins l'ànima, on es multiplica. Es reproduïx mitjançant un contagi que sap esquivar l'atenció. Aquesta infecció viral domina també la comunicació digital. Els «mems» són virus que es disseminen per les xarxes socials. L'ànima humana els serveix per propagar-se com si ella fos el seu hoste. Només una atenció desenvolupada funcionarà com a defensa immunològica contra aquesta infecció viral.

El Bé uneix i reconcilia, mentre que el Mal separa i divideix. El Mal adopta múltiples formes. En canvi, el Bé reposa sobre l'única veritat. On trobem el Bé és sobretot en el no-actuar contemplatiu, en la inacció. En canvi, el Mal s'expressa com a cega activitat: «El Bé és per naturalesa diferent del Mal. El Mal és divers i fragmentat; el Bé és només un. El Mal és manifest; el Bé és misteriós. El Mal consisteix en l'acció; el bé en la inacció, o en un acte no-actiu».²²

Simone Weil assumeix que el Mal o la violència es poden atribuir a la manca d'atenció. En aquest sentit, l'atenció es podria considerar com un sedàs que destria el Bé del Mal. En conseqüència, hi hauria menys violència al món si fóssim capaços d'assolir una atenció més elevada, assimilada a la pregària. Segons l'ètica de l'atenció de Weil, un quart d'hora d'estar atents ja tindria més pes que el com-

pliment de moltes bones accions. «Dins de la nostra ànima hi ha alguna cosa que, confrontada a la veritable atenció, es resisteix amb molta més violència que la carn quan suporta la fatiga. Aquesta cosa es troba molt més a prop del Mal que no pas la carn. Per això, cada cop que parem atenció de veritat destruïm el Mal que portem a dins. Si es fa amb aquest propòsit, haurà valgut més un quart d'hora d'atenció que moltes bones obres».²³ Pels imperatius de l'activitat i el rendiment desaprenem la mirada i l'escolta contemplatives, que serien no-fer, inacció: «Atenció: acte no-actiu de la part divina de l'ànima».²⁴

L'atenció contemplativa no és productiva, és a dir, inactiva, en tant que li manca tota voluntat. Però renunciem a aquesta part divina de l'ànima en favor de la seva part inferior, la natural, que guia la voluntat. Tanmateix, l'acte que dicta la voluntat no arriba a la presència de Déu. L'atenció és un «esforç negatiu».²⁵ Al contrari de l'esforç de la voluntat, que vol apropiat-se activament dels objectes, l'atenció és passiva i expectant. Caracteritza així la inactivitat: «A cada exercici que es fa a l'escola li correspon una manera particular d'esperar la veritat, anhelant-la, però sense permetre's de *buscar-la*. Una forma de parar atenció a les dades d'un problema de geometria sense *cercar-ne* la solució, a les paraules d'un text en llatí o grec sense *cercar-ne* el sentit, o a esperar, quan escrivim, que el mot just per si sol es posi sota la ploma, *solament* rebutjant les paraules insuficients».²⁶

Avui en dia estem enganxats a buscar. L'ànima mateixa es converteix en un motor de cerca. Perd així tot repòs,

tota quietud. Abandona l'esforç negatiu de l'atenció contemplativa, el que *espera*, en lloc de *buscar activament*. Simone Weil identifica la manca de presència mental al fet d'haver «volgut ser *actiu*, d'haver volgut *buscar*». ²⁷ Sens dubte, hauria estat d'acord amb Kafka: «Qui busca, no troba. Qui no busca, és trobat». ²⁸ Aquell qui busca perd la gràcia. És Déu qui cerca l'ésser humà. La cerca que emprèn l'home només condueix al cansament. Simone Weil cita un càntic líric de l'Edat Mitjana sobre el Judici Final: «*Quaerens me sedisti lassus* ('Cercant-me, et vas asseure exhaust')». ²⁹ La virtut cristiana no és una recerca, ni una acció; consisteix a esperar i contemplar: «A l'Evangeli no es parla enlloc d'una cerca que emprengui l'home. L'home no emprèn cap pas [...]. El paper de la futura esposa consisteix a esperar». ³⁰ Les coses més preuades arriben sense cap esforç de la voluntat. L'atenció no es dirigeix a la cerca: «Els béns més preuats no s'han de cercar, sinó que es fan esperar, perquè l'home no els trobarà pels seus propis mitjans, i si emprèn la seva recerca, en lloc seu trobarà béns falsos, la falsedat dels quals no sabrà discernir». ³¹

La part divina i sobrenatural de l'ànima contempla i escolta en la passivitat de l'obediència. Obeir, com escoltar, s'oposa a l'acte de voluntat: «L'esforç que obra la salvació s'assembla a l'esforç que ens permet contemplar, escoltar [...]. És un acte d'atenció i consentiment. Allò que el llenguatge anomena voluntat, per contra, és anàleg a l'esforç muscular. La voluntat es troba al mateix nivell que la part natural de l'ànima. [...] I en els actes d'obediència a Déu s'és passiu [...]; no hi ha res més que

espera, atenció, silenci, immobilitat, a través del patiment i l'alegria». ³²

La voluntat no fa «cap bé a l'ànima». ³³ Només l'atenció expectant promet que ens salvem: «L'actitud que aconseguix la salvació no s'assembla a cap activitat. La paraula amb què l'anomenaven els grecs és *hypomene*. Aquest mot, traduït al llatí com a *patientia*, no li fa cap justícia. És l'espera, la immobilitat atenta i fidel, que persevera indefinidament i que resta impertorbable davant de qualsevol sotrac». ³⁴ La recerca activa és «nociva». Porta «a l'error». ³⁵ La recerca és contrària a la gràcia. Només a qui espera amb fervor se li garantirà la gràcia.

El més elevat dels actes es duu a terme sense que hi intervingui l'esforç de la voluntat. S'assembla a una inacció: «En un conte dels germans Grimm, un gegant i un petit sastre competeixen per veure qui és el més fort. El gegant llança una pedra enlaire, tan amunt que triga força temps a tornar a terra. El petit sastre deixa volar un ocell, que emprèn el vol i no torna a baixar. Tot allò que no disposa d'ales, al final sempre tornarà a caure». ³⁶ Qui només sap exercir la voluntat o exercitar els músculs es troba sotmès a la gravetat. S'esgota i cau a terra. Només la gràcia ens atorga ales. És la inactivitat la que dona ales a l'ànima. Amb l'esforç de la voluntat no n'hi ha prou per enlairar-nos cap al cel: «El rumb vertical ens és prohibit. Ara bé, si contemplem el cel durant prou temps, Déu baixa i ens eleva». ³⁷ Simone Weil cita Èsquil: «Tot el que és diví és sense esforç». ³⁸ La inactivitat no és altra cosa que l'absència d'esforç. Qui és *inactiu* s'apropa a allò diví.

Només la lectura atenta ens permet superar la gravetat i accedir a les esferes superiors de l'existència. Sense una atenció profunda *no es pot llegir Déu*. L'experiència de Déu, per tant, és una qüestió de com la llegim. «Lectures sobreposades: llegir la necessitat darrere de la percepció sensible. Llegir l'ordre que s'amaga darrere la necessitat. Llegir Déu darrere l'ordre».³⁹ Les informacions, com a estímul, no cal llegir-les. En tant que estímuls, se'ns imposen directament. La lectura, en canvi, pressuposa l'atenció.

Des de l'etimologia mateixa, la religió remet a l'atenció. El terme *religio* prové de *relegere* (rellegir), i fa referència a «l'escrupolositat i atenció» que «haurien d'imperar en la relació amb els déus».⁴⁰ Qui no està atent no pot establir-hi una relació. Avui, l'atenció es troba en un estat de ruïna. Per això tampoc no podem llegir amb atenció. La mateixa manca de capacitat lectora ja ens allunya de Déu. Sense una atenció profunda, la lectura obeeix a la gravetat, que la fa cega al veritable ordre de les coses: «Lectures. La lectura —si no hi ha una certa qualitat d'atenció— obeeix a la gravetat».⁴¹

L'atenció arriba a la seva màxima puresa en la pregària. «Una atenció completament purificada de qualsevol element proper és pregària».⁴² Estar atent constitueix l'essència de l'oració. La naturalesa de la pregària dependrà de la intensitat de l'atenció: «Només els aspectes més elevats de l'atenció arriben a entrar en contacte amb Déu, si l'oració és prou fervent i pura».⁴³ L'atenció avui està tan esmussada que li manca l'aspecte més punyent, aquell punt àlgid capaç de tocar Déu. Li falta verticalitat. La nostra atenció

es perd, absorta en el consum d'estímul. Així és com es torna plana, com perd tota profunditat, el seu punt més àlgid. Hem perdut la facultat de l'atenció religiosa, de l'oració: «Només hi ha plenitud d'atenció en l'atenció religiosa».⁴⁴ Totes les formes d'atenció profana són «formes degradades de l'atenció religiosa».⁴⁵

En el fons, el que a Simone Weil li interessa és concebre tota acció humana com a procés espiritual. Més enllà de la immanència del treball i la producció, l'eleva a *metàfora* de la transcendència. Fins i tot un problema de geometria adquireix així una dimensió espiritual. *L'atenció és espiritualitat*: «La resolució d'un problema geomètric no és en si mateixa un bé preuat, però també hi és vàlida la mateixa llei, perquè de fet simbolitza un bé preciós. Com a petit fragment d'una veritat particular, és una imatge pura de la Veritat única, eterna i viva».⁴⁶

L'atenció també conté una dimensió social. Així doncs, el fet que es trobi en decadència comporta greus conseqüències en les relacions interpersonals. Tant l'empatia com el respecte es fonamenten a ser atents envers l'altre. La societat s'embruteix quan l'atenció cap als altres es malmet. Conduïx a un increment de la violència.

Només és possible una atenció completa envers l'altre quan l'ànima es buida i s'allibera d'aquella imaginació que constantment intenta devorar l'alteritat. La imaginació i el buit són forces oposades. El buit és l'hostal que acull l'altre tal com és, en la seva diferència, sense que el jo hi interfereixi o l'adulteri. «Per fer-ho n'hi ha prou que sapiguem dedicar-hi una certa mirada, i això és imprescindible

ble. Aquesta mirada és, en primer lloc, una mirada atenta, en la qual l'ànima es buida de tot contingut propi per acollir dins seu l'ésser que contempla, tal com és, en tota la seva veritat. Només en té capacitat aquell qui és capaç d'atenció».47

La mirada té, per a Simone Weil, una importància cabdal: «Una veritat primordial del cristianisme, i que avui tothom menysté per complet, és que allò que ens salva és la mirada».48 Esmenta la «serp d'aram»49 de *Moisès*, que amb el seu esguard salvava aquell qui la contemplava: «La serp de bronze fou erigida perquè els homes, que jeien mutilats en la més profunda degradació, la poguessin contemplar i se salvessin».50 Simone Weil fa que la mateixa religió remeti als ulls: «Ara bé, s'hauria de reconèixer de forma pública i oficial que la religió no és res més que una mirada (*un regard*)».51 La mirada és la manera en què s'expressa l'atenció generalitzada. És així que Simone Weil parla també de la mirada de l'ànima: «L'amor és la mirada de l'ànima».52 L'amor es fonamenta en la mirada entesa com a atenció de l'ànima. També és molt bella la seva expressió «mirada del pensament».53 *Només un pensament atent posseeix mirada*. El pensament que no en té s'assembla a la intel·ligència, al càlcul, que no produeix res de nou. En canvi, el pensament amb mirada engendra allò que encara no existeix.

Una mirada atenta, que salva, és antagònica a aquella mirada de Sartre que em rebaixa a un objecte i m'avalua, que em jutja, i que m'arriba a condemnar. La mirada sartriana és, en aquest sentit, una mirada natural, ja que està

dominada per l'economia del poder. Produeix avergonyiment en aquell qui és observat. La vergonya és «el reconeixement que realment soc aquest objecte que l'altre està observant i jutjant».⁵⁴ La mirada de l'altre s'apodera de mi i m'allunya de mi mateix. M'atorga l'estatus d'objecte. La vergonya expressa aquella *culpa ontològica* pel fet que *la raó de la meua existència no soc jo. No tinc poder sobre la meua existència*. Indica que he estat *llançat* al món o que hi he *caigut*, que em trobo *en mans* de la mirada de l'altre, una que em despulla i em deixa al descobert: «La vergonya és el sentiment d'una *caiguda en el pecat*, no perquè jo hagi errat d'una manera o d'una altra, sinó tan sols perquè he “caigut” al món. [...] Per això, el símbol bíblic del pecat original és el moment que Adam i Eva “es van adonar que anaven nus”».⁵⁵ Només la mirada de l'altre em fa conscient de la meua nuesa. La vergonya pressuposa aquesta mirada que despulla, que em converteix en objecte.

La mirada atenta no és una mirada natural, sinó sobrenatural. Transcendeix l'economia del poder. És una mirada *amorosa, cordial*. Qui ofereix com a regal la seva atenció a l'altre s'enretira. La mirada atenta no m'allunya del meu ésser, sinó que m'ajuda a reprendre el camí cap a ell. No s'apodera de mi, sinó que m'ajuda a retornar a l'ésser. La mirada atenta de l'altre, com a mirada sobrenatural, és una mirada que *socorre*, que no em jutja ni em condemna. No assenyala la caiguda, sinó la gràcia que *em redimeix i m'eleva*, en lloc de deixar-me *caure*.

Simone Weil afirma de manera lapidària: «L'esperit és atenció».⁵⁶ L'esperit és creador. Si és atenció, no la dedica

al que ja existeix. Més aviat, gràcies a aquesta atenció, fa néixer *allò-que encara-no-ha-estat*, allò completament altre. A la intel·ligència, en canvi, li manca aquesta atenció creadora: «No hi ha res que la intel·ligència hagi de trobar. Al que s'ha de dedicar és a esbrossar. Només val per a tasques servils». ⁵⁷ Com a molt, la intel·ligència ens pot treure problemes del mig, com si ens desbrossés el pas. Ara bé, pensar implica més que resoldre problemes. La mena d'«atenció» que sovint s'esmenta en la recerca en el camp de la intel·ligència artificial no ultrapassa la resolució de problemes. Es limita a un processament algorítmic de dades que no transcendeix allò *ja donat i existent*. La intel·ligència artificial és quelcom *sense esperit*. Li falta *l'atenció creadora*. A causa de la seva manca d'esperit no pot fer més que *processar* o *calcular*. Ens continuarà fent servei, *a condició que l'esperit no se li sotmeti*. Si no, tornarem a ser esclaus de les coses que nosaltres mateixos hem fabricat.

Tota capacitat creadora dels humans té els seus orígens en l'atenció profunda: «L'atenció extrema és el que conforma en l'home la facultat de crear, i no hi ha atenció extrema que no sigui religiosa. La quantitat de geni creador d'una època és rigorosament proporcional a la de l'atenció extrema, és a dir, a la de religió autèntica d'aquella època». ⁵⁸ Per tant, el nostre present és pobre en genialitat creativa a causa de la manca d'atenció. El geni creatiu i la religiositat tenen arrels comunes en la profunda atenció contemplativa. La crisi de la religió implica, doncs, la manca de genialitat.

Només l'atenció pot produir coses noves del tot. «Exac-

tament com inventar. Allò nou és una idea que ens ve al cap mentre mantenim l'atenció fixada en la incomprendible veritat». ⁵⁹ Tota idea genial té com a raó de ser una atenció profunda. Tot esperit creatiu és un geni de l'atenció. Simone Weil entén l'atenció com un *anhel suplicant*: «Per a qualsevol esperit creador (poeta, compositor, matemàtic, físic, etc.) la font desconeguda de la inspiració és aquell Bé cap al qual es dirigeix un anhel suplicant. Tots ells saben per experiència repetida que la inspiració es rep». ⁶⁰

Aquí Simone Weil sembla ben bé platònica. Tota veritat incomprendible, tot Bé al qual es dirigeixi un anhel suplicant, remet a la *idea d'allò bell* de Plató. Per al filòsof, no es diferencia el Bell del Bé. Quan contempla la bellesa, l'ànima se sent impel·lida a crear una cosa bona. El *coneixement de la bellesa* es basa en l'atenció que genera. L'eros com a desig, com a anhel suplicant desperta una força generadora dins l'ànima. Els «fills immortals» que engendra l'eros són «obres». Tant les creacions poètiques com les belles accions són obra de l'eros. La política d'allò bell és aquella que no és guiada pel poder, sinó per l'eros. La seva atenció es dirigeix a allò bo.

Simone Weil il·lustra l'atenció creadora amb una rondalla: «Una faula dels esquimals narra l'origen de la llum de la següent manera: "El corb, que en la nit eterna no trobava aliment, va desitjar la llum, i es va fer clar damunt la terra". Si el desig és autèntic, si l'objecte de desig realment és la llum, el desig de llum engendra la llum. El desig és autèntic quan s'hi dedica un esforç de l'atenció». ⁶¹

El desig és eros. Avui en dia vivim en una època sense eros.

El desig cedeix el seu lloc a l'impuls. A diferència del desig, a l'impuls no li cal una atenció profunda. *Tanmateix, l'esperit és desig*. L'època dels impulsos és també una *època sense esperit*.

L'atenció és, segons diu Simone Weil, «la palanca de l'ànima»,⁶² la que l'eleva a una esfera més alta de l'ésser. A continuació es demana en què podria consistir la «palanca de la societat»: «Quina relació hi ha entre el sobrenatural i la societat? Potser es podria dir que la palanca de la societat és la religió [...] Ara bé, en quin sentit? La palanca de la societat és la bellesa, les cerimònies, etc. I, per tant, la religió».⁶³ Sense una religió que ens elevi a la transcendència, viure degenera en sobreviure. Viure queda dessacralitzat, i esdevé la vida, mera i despullada. La immanència de la producció, el consum i la comunicació lleven de la vida allò *sacre*. És curiós que Simone Weil posi l'accent precisament en les cerimònies, les pràctiques festives i religioses que atorguen bellesa, màgia i misteri a la vida. Són *exercicis d'atenció*. *Exalten i espiritualitzen la vida*. Una vida sense màgia ni misteri, sense dimensió *sobrenatural*, ja no és vida. La bellesa més elevada, la que fa que la vida sigui alguna cosa més que la mera supervivència, sempre haurà estat una bellesa *religiosa*.

Justament la manca d'atenció fa que el món d'avui sigui tan pobre en pensadors i poetes. El pensament requereix una atenció profunda. Heidegger el concep a partir de l'eros. *L'eros, entès com a desig, com a anhel*, és atenció profunda. Gràcies a l'eros, el pensament persegueix tenaç les pistes que porten a allò encara impensat, a allò que

encara està per recórrer. «Jo l'anomeno eros, el més antic dels déus, si hem de fer cas a Parmènides. El batec d'ales d'aquest déu m'acarona cada cop que, en el pensament, faig un pas decisiu i goso penetrar en el terreny encara inexplorat».⁶⁴ El pensament és un trànsit, una elevació cap a un altre lloc, però quedant-se al llindar. El pensament es caracteritza per una consciència liminar, per un estat de llindar entès com a espera. Sense atenció, sense espera ni paciència, no és possible cap pensament com a obertura envers l'altre, el diferent. La següent afirmació de Simone Weil podria ben bé pertànyer a Heidegger: «L'espera és la passivitat activa del pensament».⁶⁵ Pensar es caracteritza per una tensió paradoxal: és una *no-acció activa*, una *passivitat en acte*. Qui viu només en l'activitat i l'eficiència és incapaç de pensar. L'activitat pura pertany, justament, a la manera en què opera la intel·ligència que calcula. Avui no tenim paciència, com tampoc temps per al pensament: «El trànsit cap a la transcendència es produeix quan les capacitats humanes —l'enteniment, la voluntat, l'amor humà— arriben a un límit, i l'home resta aturat en aquest llindar, més enllà del qual no pot fer cap pas, i ho fa sense apartar-se'n, sense saber què desitja, i en una tensió expectant dins l'espera».⁶⁶ Simone Weil defineix *l'espera quieta al llindar* com a humilitat: «La humilitat és esperar».⁶⁷ L'atenció vertadera pressuposa una actitud d'humilitat. No és casual que Heidegger concebi el pensament a partir de l'agraïment: «Apreneu primer a agrair, i podreu pensar».⁶⁸ Pensar és agrair. Tot geni deu la inspiració a la humilitat, a l'espera pacient. El pensa-

ment és el rebre, agraït, en la humilitat. Així ho observa Simone Weil: «El geni és la força sobrenatural de la humilitat en el pensament». ⁶⁹

El pensament, per a Sòcrates, té la intensitat d'una pregària. La cèlebre anècdota sobre Sòcrates que es narra al *Convit* mostra de quin grau d'atenció sobrenatural, divina potser, era capaç. En aquest sentit, representa l'arquetip del geni de l'atenció. La manera que té de pensar és en *actitud de pregària*: «Li havia vingut alguna cosa al cap, i des del matí que estava dempeus al mateix lloc, immers en els seus pensaments. Incapaç d'arribar a conclusions, no ho deixava córrer, sinó que seguia dempeus cavil·lant. Va arribar el migdia i la gent s'hi fixava. I es comentaven sorpresos els uns als altres que Sòcrates pensava des del matí profundament sobre alguna cosa. Al final, quan va arribar el vespre i la gent ja se n'havia anat a sopar, un grup de joves va treure mantes per dormir al ras, ja que eren a l'estiu, però també per observar si es quedaria així tota la nit. I allà es va quedar fins que es va fer de dia i el sol va sortir. Llavors va dedicar les seves oracions al sol i se'n va anar». ⁷⁰

Paul Celan concep la poesia com *l'atenció envers els altres*. Un poema és una oració, que ens acosta als altres: «“L'atenció”, i permeteu-me citar aquí una frase de Malebranche amb motiu de l'assaig sobre Kafka de Walter Benjamin: “L'atenció és la pregària natural de l'ànima”. El poema es converteix [...] en el d'algué que percep, que continua percebent, i que s'adreça a allò que apareix; que interroga i interpel·la allò que apareix. Esdevé un diàleg

[...] Només en l'espai d'aquest diàleg es constitueix allò que interpel·lem, que es reuneix al voltant del jo que l'anomena i al qual s'adreça pel seu nom. Alhora, en aquest present, allò a qui s'ha interpel·lat, que esdevé com un tu quan se l'anomena. Més enllà, en l'aquí i l'ara del poema [...] en aquesta immediatesa i proximitat deixa parlar allò que li és més propi, a ell, l'altre: el seu temps».⁷¹ La poesia atorga veu al temps de l'altre, del tu, interrompent el temps del jo. Celan desenvolupa aquí una poètica de l'atenció. El poema és una conversa. Es fonamenta en *l'atenció envers l'altre*.

També per a Emmanuel Lévinas l'atenció és un «increment de la consciència» que «pressuposa la crida de l'altre».⁷² L'altre exigeix atenció. El pensament de Lévinas és una ètica de l'altre com a ètica de l'atenció. Sense ella, som sords davant la crida de l'altre. *És en l'atenció cap a l'altre* on «es transcendeix el jo».⁷³

L'amor envers els altres pressuposa igualment una atenció creadora que fa visible l'invisible i que impulsa la no-existència cap a l'existència: «Com que la caritat al proïsme es basa en l'atenció creadora, és anàloga al geni. L'atenció creadora consisteix a parar atenció de debò a allò que no existeix. La humanitat no existeix en aquesta carn anònima i sense vida que es troba al voral del camí. Tanmateix, el samarità, que s'atura i la mira, dirigeix la seva atenció a aquesta humanitat absent, i les accions que en deriven són testimoni del fet que es tracta d'una atenció real».⁷⁴ En aquest sentit, també la fe es fonamenta en l'atenció creadora, ja que ens fa capaços de veure el que és

invisible. En això s'assembla a l'amor: «La fe, diu sant Pau, és la visió de les coses invisibles. En aquest instant d'atenció, la fe és tan present com l'amor. [...] L'amor veu l'invisible». ⁷⁵

En aquest sentit, l'atenció envers l'altre és *sobrenatural*, ja que s'oposa a la gravetat, a l'economia del poder que pretén maximitzar el jo. Implica la renúncia al jo. També és sobrenatural l'*amabilitat* (*gentillesse*) *sense intenció*, el *somriure sense intenció*. El poder, com a expansió del mateix jo, destrueix aquesta atenció que és la que adrecem a l'altre. Qui ofereix la seva atenció a l'altre accepta el *buit*, la *renúncia a un mateix*. És sobrenatural la *força dirigida a l'altre*: «Crist ens va ensenyar que l'amor sobrenatural al proïsme és l'intercanvi de compassió i de gratitud, que es produeix com un llampec entre dos éssers, dels quals l'un està dotat de condició de persona i l'altre n'està privat. [...] L'un s'atura i li dedica la seva atenció. Aquesta atenció és creadora. Però en el moment mateix en què es produeix, és una renúncia. Si és pura, almenys. L'ésser humà consent minvar, *concentrar-se en una despesa d'energia que no eixamplarà el seu poder*». ⁷⁶

En una carta a Joe Bousquet, Simone Weil escriu: «L'atenció és la forma més rara i pura de generositat». ⁷⁷ L'atenció s'ofereix. És una ofrena, una donació pura que no demana cap recompensa ni compensació. Té un caràcter asimètric. En canvi, l'economia com a simetria ens priva de la generositat. L'atenció envers l'altre és l'*ethos* per excel·lència. També a la política, el mitjà de la qual és el poder, li oposa una política de l'atenció. Aquest és el sentit

en què Weil advoca per abolir els partits polítics: perquè el seu únic propòsit és «la pròpia expansió».⁷⁸ Els partits són «organitzacions constituïdes de tal manera que esmorteïxen, en les ànimes, el sentiment de veritat i justícia».⁷⁹ El poder bloqueja l'atenció a la veritat i la justícia. La política de l'atenció confia en la seva força generadora: «Ara bé, com hem de desitjar la veritat sense saber-ne res, d'ella? Aquí és on rau el misteri dels misteris. Les paraules que expressen una perfecció que l'ésser humà no pot concebre —DÉU, veritat, justícia— tenen, formulades interiorment amb desig i sense que les encapsuli cap concepte, el poder d'eleva l'ànima i inundar-la de llum. En el desig de veritat, en el seu buit, i sense intentar esbrinar-ne el contingut abans d'hora, es rep la llum. Aquest és precisament el mecanisme de l'atenció».⁸⁰

Simone Weil amplia l'àmbit de l'atenció a una capacitat, una energia espiritual que es pot transferir d'un indret a un altre. L'atenció engendra la llum que permet de veure-hi. Potencia la capacitat de lectura i aguditza l'esperit: «Fins i tot si els esforços d'atenció semblen infructuosos durant anys, arribarà un dia en què una llum exactament proporcional a la seva intensitat inundarà l'ànima. Cada esforç afegeix una mica d'or a una fortuna que res al món no ens podrà arrabassar. Els inútils esforços que el mossèn d'Ars va dedicar durant tants anys i tan dolorosos a aprendre el llatí van donar finalment fruit en una meravellosa intuïció que li permetia albirar l'ànima de qui s'hi anava a confessar, més enllà de les paraules o fins i tot del silenci».⁸¹

L'atenció assoleix la màxima intensitat quan renuncia a tot voler, a tota intencionalitat, i esdevé sense-jo. El jo s'esvaeix fins a no ser ningú, un mitjà pur. No és el jo, sinó el Ningú qui mira: «L'atenció va vinculada al desig. No a la voluntat, sinó al desig. [...] En una obra així, tot el que anomeno *jo* ha de ser passiu. Només l'atenció, aquesta atenció tan plena que el *jo* desapareix, és el que es demana de mi. Privar de la llum de l'atenció tot allò que anomeno *jo* i dirigir-la envers l'inconcebible».⁸²

El capital intenta absorbir-ho tot dins la seva òrbita per multiplicar-se. Fins i tot l'espiritualitat, que hauria pogut constituir un contrapoder, acaba sent-ne víctima. El *boom* de la indústria del *mindfulness* (o «atenció plena») fa que l'espiritualitat degeneri en una tècnica per aconseguir més eficiència i més rendiment; en una tècnica per optimitzar-se un mateix o per rebaixar l'estrès. Així doncs, ara ens trobem davant d'un consumisme espiritual. El *mindfulness* depèn de les idees d'autocura (*self-care*) i d'autogestió neoliberal. En primera instància, del que parlem és de l'ego. Amb el *mindfulness* s'invisibilitzen *les cures socials, l'atenció envers l'altre*.

Amb el capitalisme se sotmet tot a la lògica del consum i de la producció. També l'espiritualitat es posa al servei d'aquest sistema. Un cop més, religió i capitalisme entren en una aliança íntima, com ja ho va fer el protestantisme, que es agenollar davant del capital tot convertint la salvació en economia: només l'èxit adquirint capitals representava la certitudo salutis, gaudir de la certesa d'evitar la condemna i per tant, de formar part dels escollits. El *mind-*

fulness és l'espiritualitat del règim neoliberal, que posa l'espiritualitat completament al servei de la producció i del rendiment. Això exclou del tot la possibilitat —i fins i tot *la tasca futura*— d'*espirtualitzar el treball en si mateix*.